

Сборник научных работ студентов
высших учебных заведений
Республики Беларусь
«НИРС 2005»

Государственное учреждение
“Республиканский учебно-методический центр
физического воспитания населения”
Минск, 2006

© ІІГУ

ІДЭЯ ВЕРАЦЯРПІМАСЦІ Ў РЭЛІГІЙНАЙ ПАЛІТЫЦЫ ВКЛ

В. У. ЧАРАЎКО, В. І. ШАЙКОЎ

The Article is dedicated to development to ideas tolerances in Great Lithuanian Duchy in 13 – 16 ages. The evolution of the presentations is Analysed about tolerances

Ключевые слова: паганства, праваслаўе, каталіцтва, верацярпімасць, талерантнасць

У рэлігійнай гісторыі Вялікага княства Літоўскага выключнае месца займае ідэя верацярпімасці (талерантнасці). С. А. Падокшын вызначае яе ў якасці курса дзяржаўнай канфесійнай палітыкі, альтэрнатыўнага і роўнага па значнасці уніяцкаму [1, с. 37–39]. У розныя перыяды гісторыі талерантнасць у ВКЛ разумелася па-рознаму. Паспрабуем прасачыць эвалюцыю ідэі верацярпімасці.

Вялікае княства Літоўскае паўстала ў сярэдзіне XIII ст. [2, с. 190–192]. Яго насельніцтва тады спавядала або паганства, або праваслаўе [2, с. 391]. Узаемаадносіны язычнікаў і хрысціян у ім насілі мірны характар [2, с. 391]. Тлумачыцца гэта, па-першае, адметнасцямі менталітэту паганца (які «талерантны, – не з прызнання за іншым права мець уласную суб’ектыўную ісціну, а з прынцыповай згоды з іншым у аб’ектыўнай праўдзівасці яго боства»), па-другое, тым, што тагачаснаму праваслаўю, асабліва на мяжы з язычніцтвам, былі ўласцівы некаторыя, мякка кажучы, не зусім кананічныя ўяўленні [3, с. 146, 240–241]. Міндоўг – першы правіцель ВКЛ – дэманстраваў у

вышэйшай ступені прагматычнае стаўленне да пытанняў веравызнання і мяняць рэлігію падданных не прымушаў [2, с. 391, 393].

Верацярпімасць Міндоўга шмат у чым была вымушанай, лавіруючай. Пры Гедыміне талерантнасць узводзіцца ў статус дзяржаўнай палітыкі і пашыраецца не толькі на язычнікаў і праваслаўных, але і на католікаў (гаспадар запрашаў у ВКЛ асоб каталіцкага веравызнання: «рыцараў, зброяносцаў, купцоў, лекараў, кавалёў... прадстаўнікоў любога віду рамяства», а таксама дамініканцаў і францысканцаў) [4, с. 153; 5]. Словы, сказаныя вялікім князем папскім паслам: «Свой бог ёсць у русінаў, свой у палякаў, немцаў, так і ў нас [язычнікаў]; няхай кожны моліцца свайму богу» – можна лічыць дэвізам своеасаблівай «паганскай талерантнасці» [6, с. 242; 7, с. 70]. Пэўныя зрухі ў рэлігійнай палітыцы адбыліся пры Альгердзе, які з талерантнасцю не парываў, але больш актыўна садзейнічаў хрысціянізацыі [4, с. 76; 8, с. 86–88].

Наступныя вялікія князі адыходзяць ад верацярпімасці. У 1387 г. Ягайла надае вялікія прывілеі выключна каталіцкай знаці і пачынае маштабны перавод у заходнехрысціянскую веру язычнікаў [4, с. 83; 9, с. 64, 67]. З заключэннем Гарадзельскай уніі ў 1413 г. займаць вышэйшыя дзяржаўныя пасады маглі «толькі католікі і Рымскай царквы падданыя» [4, с. 83; 9, с. 68–70]. Сітуацыя змянілася толькі ў 1434 г., калі Жыгімонт Кейстутавіч Троцкім прывілеем пашырыў правы, гарантаваныя католікам, на праваслаўных [4, с. 98; 9, с. 71]. Прывілей Казіміра 1447 г. дараваў феодалам як каталіцкага, так і праваслаўнага веравызнання роўныя правы [4, с. 102].

У гэтым выявілася новае разуменне верацярпімасці вярхоўнай уладай. Роўнасць прадстаўнікоў праваслаўнай і каталіцкай знаці прызнавалася ў сілу прыналежнасці і тых, і другіх да хрысціянства (аб чым узгадалі дзякуючы Фларэнтыйскай уніі) [10, с. 267]. Талерантнасць у ВКЛ пасля 1447 г. можна назваць біканфесійна-парытэтнай – яна вынікала з прызнання роўнымі дзвюх асноўных хрысціянскіх плыняў [7, с. 71].

З’яўленне ў ВКЛ пратэстантызму прывяло да новага разумення талерантнасці. Згодна з прывілеем Жыгімонта Аўгуста 1563 г. прадстаўнікі «стану рыцарскага і шляхецкага» «веры хрысціянскай» – усе феодалы-хрысціянс – былі абвешчаны роўнымі [9, с. 79–81]. Адсутнасць варожасці паміж прадстаўнікамі фсадальнай эліты ў ВКЛ моцна здзіўляла іншаземцаў (Фёдар Еўлашоўскі апісвае адзін такі выпадак, калі яго – пратэстанта – запрасіў на абед віленскі канонік) [11, с. 484].

Нормы верацярпімасці былі ўключаны ў Статут Вялікага княства Літоўскага 1588 г., дзе адзначалася: «... абяцаем..., што мы, якія з’яўляемся рознымі ў веры, мір паміж сабою захоўваць, а ў сувязі з розніцай веры... крыві не праліваць і не караць..., і ніякаму вяршэнству, ані ўраду, да такога ўчынка ніякім чынам не дапамагаць...» [12, с. 43].

З заключэннем Брэсцкай уніі 1596 г. адбываецца паступовы адыход ад верацярпімасці. Хаця пры абранні вялікія князі абяцалі падтрымліваць у краіне рэлігійны мір, гэтае патрабаванне набывае пераважна фармальны характар, да таго ж ва ўмовах аслаблення цэнтральнай улады заканадаўчыя нормы не заўсёды выконваліся [13, с. 525].

Такім чынам, у сярэдзіне XIII – XVI ст. у Вялікім княстве Літоўскім верацярпімасць у рэлігійнай палітыцы адыгрывала значную ролю. Ідэя верацярпімасці за гэты перыяд эвалюцыянавала ад звычайных нормаў «паганскай талерантнасці» да поліканфесійнай талерантнасці, замацаванай заканадаўча.

Літаратура

1. *Падокшын С.А.* Унія. Дзяржаўнасць. Культура. (Філасофска-гістарычны аналіз). – 2-е выд. – Мн.: Бел. навука, 2000. – 111 с.
2. *Гісторыя Беларусі: У 2 ч. Ч. 1: Са старажытных часоў да кан. XVIII ст.: Курс лекцый/ І.П. Крэнь, І.І. Коўкель, С.В. Марозава і інш. - Мн.: РІВШ БДУ, 2000. – 656 с.*
3. *Карташев А.* Собрание сочинений: В 2 т. Т. 1.: Очерки по истории русской церкви. – М.: ТЕРРА, 1992. – 686 с.
4. *Сагановіч Г.* Нарыс гісторыі Беларусі ад старажытнасці да кан. XVIII ст. – Мн.: Энцыклапедыкс, 2001. – 412 с.: іл.
5. *Послания Гедимина// <http://www.vostlit.info/>.*
6. *Kosman M.* Reformacja w państwie Jagiellońów: ochekiwania i rzeczywistość// Наш радавод: Материалы междунар. науч. конф. по региональной истории Вост. Европы “Культура народов ВКЛ и Белоруссии: XIII – нач. XX в.” Кн. 3. Ч. II. – Гродна, 1991 – С. 238 – 246.
7. *Чарайко В.У.* Уніяцтва на Беларусі: выпадковасць, заканамернасць, альтэрнатыва?// Труды молодых специалистов Полоцкого государственного университета/ Гуманитарные науки. Вып. 6. – Новополоцк, 2004. – С. 70 – 71.
8. *Батюшков П.Н.* Белоруссия и Литва. Исторические судьбы Северо-Западного края. – Мн.: Изд. центр БГУ, 2004. – 407 с.; ил
9. *Уния в документах: Сб./ Сост. В.А. Теплова, З.И. Зуева. – Мн.: Лучи Софии, 1997. – 520 с.; ил.*
10. *Ермаловіч М.І.* Беларуская дзяржава Вялікае княства Літоўскае. – 2-е выд. – Мн.: Беллітфонд, 2003. – 448 с.; іл.
11. *Анталогія даўняй беларускай літаратуры: IX – першая палова XVIII ст./ НАН Беларусі, Ін-т літаратуры імя Я. Купалы; Падрыхт. А.І. Богдан і інш. Навуковы рэдактар В.А. Чамярыцкі. – Мн.: Бел. навука, 2003. – 1015 с.*
12. *Статут Вялікага княства Літоўскага 1588 г. – Мн.: Беларусь, 2002. – 207 с.; іл.*

13. Вялікае княства Літоўскае: Энцыклапедыя. У 2 т. Т. 1: Абаленскі - Кадэнцыя/ Рэдкал.: Г.П.Пашкоў (гал. рэд.) і інш. - Мн.: БелЭн, 2005. – 668 с.; іл.